

UNESCO Süreçleri ve Bir Başarı Hikayesi ; “Ayvalık Endüstriyel Peyzaj” Başlığı İle Geçici Liste’de (Tentative List)

Ayhan GÖKDENİZ*

Balıkesir Üniversitesi, Ayvalık Meslek Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Balıkesir

*Sorumlu Yazar:

E-posta:aygokdeniz@yahoo.com

Geliş Tarihi: 15 Ocak 2017

Kabul Tarihi: 08 Nisan 2017

Özet

1972 yılında UNESCO tarafından kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesine” dayanılarak 1978 yılında “Dünya Miras Listesi” oluşturulmuştur. 2012 itibarıyla “Dünya Miras Listesine” kayıtlı 962 varlık bulunmaktadır. Bunların 745 tanesi kültürel, 188 tanesi doğal ve 29 tanesi ise; karma (kültürel/doğal) varlıktır. 1985 yılında ülkemizden üç adet varlığımız listeye girmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumluluğunda ve yerel yönetimlerin destekleri ile 2012 yılına kadar ülkemizin Dünya Miras Listesine 11 adet varlığımızın alınması sağlanmıştır. Bu sayı; 2014 (Bergama-İzmir, Cumalıkızık-Bursa) ve 2015 itibarıyla (Efes Anti Kenti ve Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçesi’nin de girmesi ile) 15’e yükselmiştir. Son olarak 2016 yılında Kars Ani Ören Yeri ve 2017 yılında da Afrodisyas Aydın’ın listeye girmesi ile Türkiye’nin bu listedeki sayısı 17 olmuştur.

Ayvalık’ın da bu listeye girebileceğini öngören bölge dinamikleri (kamu kurum kuruluşları, yerel yönetimler ve STK’lar) bu sürecin başlatılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Turizm, turistik bölgelerde yaşayan yerel halk üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve yerel halk için önemli bir gelir ve istihdam kaynağıdır. Bu çerçevede; UNESCO Dünya Miras Listesi’ne girmek artık yörelerin birer kalkınma projesi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü; bu listeye girmek yöreye farklı alanlarda katma değer yaratmaktadır. Bunun en güzel örneği 1994 yılında bu listeye giren Safranbolu’dur. Ayvalık bu ve benzeri nedenlerle UNESCO Dünya Miras Listesi’ne gerekli çalışmaları yaparak başvurmuş ve 15 Nisan 2017 yılında Paris’de toplanan UNESCO Heyeti değerlendirerek, Ayvalık’ın kültürel miraslar için istenen 3. ve 5. başlığa uygun olduğuna karar vermiş ve Geçici Listeye (Tentative Lists, REF.No.6243, Ayvalık Industrial Landscape) almıştır. Bu çalışmada; Ayvalık’ın bu başarı hikayesi, yol haritası ve hedefleri anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: UNESCO, Geçici Liste, Ayvalık Endüstriyel Peyzaj

UNESCO Processes and a Success Story: Ayvalık is in The Tentative List Under The Title “Ayvalık Industrial Landscape”

Abstract

In 1978, the “World Heritage List” was established based on the “Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage” adopted by UNESCO in 1972. As of 2012, there were 962 entities registered in the “World Heritage List”. 745 of them are cultural, 188 of them are natural and 29 of them are; mixed (cultural/natural) entities. In 1985, three entities from Turkey entered the list. Under the responsibility of the Ministry of Culture and Tourism, and with the support of local governments, 11 of our country’s assets were accepted to be included in the World Heritage List. This number has risen to 15 with the entrance of Bergama-Izmir, Cumalıkızık-Bursa in 2014 and Ephesus Ancient Site and Diyarbakir Walls and Hevsel Garden in 2015. Finally, with the entry of the Kars Ani Ruins in 2016 and Aphrodisias Aydın in 2017, the number of entities of Turkey in this list has been 17.

Regional dynamics (public institutions, local governments and NGOs), which have foreseen Ayvalık’s entry into this list, have paved the way for the initiation of this process. Tourism has a great influence on the local people living in touristic areas and is an important source of income and employment for the local people. In this context; Entering the UNESCO World Heritage List is now considered development projects of such regions. Because, entering this list creates added value in different areas of the locality. The best example of this is Safranbolu, which entered the list in 1994. Upon conducting the required activities, Ayvalık applied to the UNESCO World Heritage List for these and other similar reasons and the UNESCO Council that convened in Paris on 15 April 2017 and decided that Ayvalık is confirms to Title 3 and Title 5, which are required for cultural heritage and included Ayvalık in the Tentative List (Tentative Lists, REF.No.6243, Ayvalık Industrial Landscape). In this study, Ayvalık’s success story, road map and objectives are explained.

Keywords: UNESCO, Tentative Lists, Ayvalık Industrial Landscape

GİRİŞ

UNESCO; Birleşmiş Milletler’in özel bir kurumu olarak “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu” (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) adıyla İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 16 Kasım 1945 yılında Londra’da 44 ülkenin katılımı ile kurulmuş bir organizasyondur. Türkiye, UNESCO’nun kuruluş sözleşmesini onaylayan ilk on devletten biridir. Türkiye; bu sözleşmeyi 20 Mayıs 1946 tarihinde imzalamıştır. Merkezi Paris’te bulunan UNESCO’ya 2012 yılı itibarı ile 195 devlet üyedir ve 8 devlet ise UNESCO’ya üye olmamakla birlikte ortak çalışmalara katılmaktadır. UNESCO yürüttüğü çalışmalar

için gerekli finansal kaynakları üye devletlerin iki yılda bir bu Kuruma ödedikleri aidatlardan sağlamaktadır. Bu bütçe dışında, Birleşmiş Milletler Özel Fonu başta olmak üzere birçok uluslararası örgüt ve kurumun sağladığı bağış ve yardımlar UNESCO’nun finansman kaynaklarıdır.

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu; 25 Ağustos 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. Ana faaliyet alanları; eğitim, bilim, kültür ve iletişim işleriyle yükümlü kamu kurum ve kuruluşları, özel kuruluşlar ve STK’ları UNESCO tarafından yürütülen çalışmalar konusunda bilgilendirmektir. Böylece kurum-kuruluş ve STK’ların UNESCO’nun ülkemizde veya yurtdışında yü-

rüttüğü diğer faaliyetlerine destek ve katılımlarını sağlamak amaçlanmaktadır. Dünya Miras Listesi; UNESCO'ya bağlı Dünya Mirasları Komitesi tarafından belirlenmiş ve bulunduğu ülkenin devleti tarafından korunması garanti edilmiş, tüm dünya için önemli bir değer taşıdığı kabul edilen doğal ve kültürel varlıkların listesidir. 1972 tarihli Konvansiyonu imzalayan ülkelerin korumayı garanti ettikleri anıt ve sit arasından Dünya Mirası Kriterlerine uygun bulunanlara listeye yer verilmektedir. Uluslararası önem taşıyan ve bu nedenle takdire ve korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere "Dünya Mirası" statüsü tanınmaktadır. Sözleşmeyi kabul eden üye devletlerin UNESCO'ya başvurusuyla başlayan ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) uzmanlarının başvuruları değerlendirilmesi sonunda tamamlanan bir işlem dizisinden sonra aday varlıklar Dünya Miras Komitesinin kararı doğrultusunda bu statüyü kazanmaktadır.

1972 yılında UNESCO tarafından kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi"ne dayanılarak 1978 yılında "Dünya Miras Listesi" oluşturulmuştur. 2012 itibarıyla "Dünya Miras Listesine" kayıtlı 962 varlık bulunmaktadır. Bunların 745 tanesi kültürel, 188 tanesi doğal ve 29 tanesi ise karma (kültürel/doğal) varlıktır. 1985 yılında ülkemizden üç adet varlığımız listeye girmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumluluğunda ve yerel yönetimlerin destekleri ile 2012 yılına kadar ülkemizin Dünya Miras Listesine 11 adet varlığımızın alınması sağlanmıştır. Bu sayı; 2014 (Bergama-İzmir, Cumalıkızık-Bursa) ve 2015 itibarıyla (Efes Anti Kenti ve Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçesi'nin de girmesi ile) 15'e yükselmiştir. Son olarak 2016 yılında Kars Ani Ören Yeri ve 2017 yılında da Afrodisyas, Aydın'ın listeye girmesi ile Türkiye'nin bu listedeki sayısı 17 olmuştur. Türkiye'nin UNESCO Dünya Geçici Miras Listesinde de 71 adet kültürel ve doğal mirası vardır.

DÜNYA KÜLTÜREL ve DOĞAL MİRAS LİSTESİ VE KRİTERLERİ

İnsanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal siteleri dünyaya tanıtmak, toplumda bu miraslara sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla UNESCO 1972'de "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme"yi kabul etmiştir. Türkiye'nin 1982 yılında onayladığı bu sözleşme 1983 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Her bir Dünya Mirası Alanı, sınırları içinde bulunduğu ülkenin mülküdür. Buna rağmen her bir alanın gelecek nesiller için korunması tüm uluslararası topluluğun sorumluluğu kabul edilmektedir. Bu alanların korunması tüm Dünya Mirası Ülkeleri'nin sorumluluğudur [1].

Bir Varlığın Dünya Miras Listesinde Yer Alması İçin Sahip Olması Gereken Kriterler

UNESCO 1972'de 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'ye göre; bir varlığın dünya miras listesinde yer alması için sahip olması gereken kriterler aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

Kültürel miraslar için;

- 1: Yaratıcı insan dehasının ürünü olması,
- 2: Belli bir zaman diliminde veya kültürel mekanda, mimarinin veya teknolojinin, anıtsal sanatların gelişiminde,

şehirlerin planlanmasında veya peyzajların yaratılmasında, insani değerler arasındaki önemli etkileşimi göstermesi,

3: Kültürel bir gelenek veya yaşayan ya da kayıp bir uygarlığın tek veya en azından istisnai tanıklığını yapması,

4: İnsanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya teknolojik peyzaj topluluğunun değerli bir örneğini sunması,

5: Bir veya daha fazla kültürü temsil eden geleneksel insan yerleşimine veya toprağın kullanımına ilişkin önemli bir örnek sunması ve özellikle bu örneğin, geri dönüşü olmayan değişimlerin etkisiyle dayanıklılığını yitirmesi,

6: İstisnai düzeyde evrensel bir anlam taşıyan olaylar veya yaşayan gelenekler, fikirler, inançlar veya sanatsal ve edebi eserlerle doğrudan veya maddeten bağlantılı olması,

Doğal miraslar için;

7: Doğanın bir harikasına veya eşsiz bir güzelliğe ve estetik öneme sahip doğal alanlar olması,

8: Yaşamış canlıların kalıntıları, devam eden jeolojik olaylar ve yer şekillerinin gelişimi gibi dünyanın doğal tarihine ilişkin eşsiz öneme bilgilere sahip olması,

9: Ekolojik ve biyolojik olarak hâlâ bozulmamış bir karasal, deniz veya tatlı su ekosistemine veya önemli hayvan ve bitki topluluklarına ev sahipliği yapması,

10: Özellikle tehlikedeki veya bilim açısından önemli bir biyolojik çeşitlilik için en önemli ve en belirgin doğal habitatlara ev sahipliği yapması'dır.

UNESCO'nun oluşturduğu ve her yıl 4 milyon ABD Dolar nakdi kaynağı kullanan Dünya Miras Fonu'na üye ülkeler başvurarak Miras Koruma Yönetimi ve Plan hazırlama konularında destek alabilmektedirler [2].

DÜNYA MİRAS LİSTESİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Mayıs 2017 itibarıyla Dünya Miras Listesi'nde Türkiye'nin 17 kültürel ve doğal mirası vardır. Bunları girdikleri konu başlığı ve tarihleri itibarıyla aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1. **İstanbul ve Tarihi Alanları** (6.12.1985, Niteliği: Kültürel)
2. **Göreme Milli Parkı ve Kapadokya** (6.12.1985, Niteliği: Karma)
3. **Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası** (6.12.1985, Niteliği: Kültürel)
4. **Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti** (28.11.1986, Niteliği: Kültürel)
5. **Nemrut Dağı** (11.12.1987, Niteliği: Kültürel)
6. **Xanthos – Letoon** (9.12.1988, Niteliği: Kültürel)
7. **Pamukkale** (9.12.1988, Niteliği: Karma)
8. **Safranbolu** (17.12.1994, Niteliği: Kültürel)
9. **Truva** (2.12.1998, Niteliği: Kültürel)
10. **Selimiye Camii ve Külliyesi** (29.06.2011, Niteliği: Kültürel)
11. **Çatalhöyük Neolitik Alanı** (29.06.2012, Niteliği: Kültürel)
12. **Bergama-İzmir**, 2014
13. **Cumalıkızık –Bursa**, 2014
14. **Efes Antik Kenti, İzmir**, 2015
15. **Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçesi**, 2015
16. **Kars Ani Ören Yeri**, 2016
17. **Afrodisyas, Aydın**, 2017

AYVALIK'LA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Ayvalık, doğal güzellikleri, plajları, tarihi ve kültürel mekânları, iklimi ve adaları ile birlikte turizm potansiyeli yüksek yörelerden birisidir. İlçenin doğal güzelliklerinin yanı sıra Ayvalık merkez ve Alibey (Cunda) Adası'ndaki neo-klasik sivil mimari örneklerinin oluşturduğu kent dokusu da turizm arzını zenginleştirmektedir. Esas itibarıyla ilçe açık bir müze görünümündedir. Zengin geçmişi, benzersiz doğası, kültürel potansiyeli, marka değerine sahip ürünleri, asırlık mutfak ve Sarımsaklı plajlarıyla günümüzde önemli bir turistik destinasyondur [3]. Ayrıca, çevre il ve ilçelerde bulunan antik kentlere de yakınlığı ile dikkat çekmektedir. Ayvalık, irili ufaklı şirin koyları, doğal, tarihsel ve kültürel değerleri ile yalnız Ege'nin değil, Türkiye'nin en güzel tatil merkezlerinden birisidir. İklim koşulları, yeterli turistik alt yapısı, sayısız ve eşsiz güzellikteki koyları, berrak ve tertemiz suları ile su altı turizmi merkezi olabilecek ideal bir konumdadır. Ayvalık; lokasyon olarak stratejik bir noktadadır. Etrafında; Kaz Dağları, Kozak Yaylası, Sarımsaklı Plajı, Cunda ve 24 ada vardır. Ayrıca, Bergama, Truva ve Çanak-kale Şehitliklere çok yakın mesafededir.

Kısa Tarihçe

Antik kaynaklarda 'Nesos, Chalkis, Pordoselene, Khidonia' yerleşim birimleri olarak belirtilen ve Ayvalık civarında lokalize edilen yerlerden Nesos, bugünkü Alibey Adası, Khidonia Alibey Adası'nın Lale Adası'na bakan kısmı, Korifantis ve Gümüşlük civarında buluntular veren birimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayvalık merkezini ele aldığımızda Alibey Adası girişindeki Khidonia'da Helenistik, Roma ve Bizans Dönemlerine ait kültür kalıntıları gözlenmektedir. Osmanlı kayıtlarında 1770 tarihindeki deniz savaşı ile söz edilmeye başlanan Ayvalık, 1789'dan itibaren önemli bir metropolitlik ve gayri Müslimlerin yaşadığı özerk bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Bu özerklik kentte yaşayan Rum ahalinin 1821 Yunan ayaklanmasına katılmasına kadar sürmüştür [4]. Sonraları ilçenin büyük bir kısmı boşaltılmış ve 1840 yılında Karesi Sancağına bağlanarak Osmanlı Devleti'nin bir ilçesi olmuştur [5]. Daha sonra Rumların dönmelelerine izin verilmeyle beraber kent, eski canlılığına kavuşmamıştır. Ayvalık; 1. Dünya Savaşı sonrası İzmir'in işgali ile birlikte 29 Mayıs 1919'da Yunan egemenliğine girmiştir [6]. İşgal sonrası Anadolu'da ilk direniş 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Çetinkaya tarafından başlatılmıştır. Bu işgal; 15 Eylül 1922'ye kadar sürmüştür. 24 Temmuz 1923'te imzalanılan Lozan Antlaşması'nda belirtilen Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi gereğince, Girit, Makedonya ve Midilli Türkleri ilçeye yerleştirilmiştir [7][8]. Burhaniye'ye bağlı varlık gösteren Ayvalık, 19 Mayıs 1928 tarihinde ilçe olmuştur [9].

1891 tarihli bir istatistiğe göre; Ayvalık'ın nüfusu 21.666'dır ve bu nüfusun 21.486'sı Rum, 180'i Türk'tür. 1914 tarihli bir Fransız yıllığında ise; Ayvalık'ın nüfusu 30.000'dir. Bu tarihlerde; Ayvalık'tan zeytinyağı, balmumu, yerli ipek, tahıl, şarap, sabun ihracatı yapılmakta ve şeker, kahve, yün, pamuklu kumaş, hırdavat ve ham deri ithal edilmektedir [10]. Fransa, Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İtalya Krallığı'nın kentte konsoloslukları bulunmaktadır. Şehirde bulunan bankalar ise; Osmanlı Bankası, Atina Bankası ve Viyana Kredi Bankası'dır. 1803'de kurulmuş olan Ayvalık Akademisi (Gymnasion Kydonion) Avrupa'da da bilinen bir okuldur [11]. Akademi ile birlikte kentteki matbaa, Ayva-

lık'taki canlı kültür hareketinin merkezleridir. Kentte "Krikis" isimli bir günlük gazete ile on beş günde bir "Haliko Astir" adında bir dergi çıkarılmaktadır [12]. Ayrıca, kentte iki otel (Aivali ve Anatoli), içinde eczanesi de olan bir genel hastane ve bir cüzzam hastanesi de vardır [13]. Makedonya'dan getirilen buğdaylar ve Hindistan'dan getirilen deriler işlenerek dünyanın çeşitli ülkelerine ihraç edilmektedir. Ayvalık'ta bu tarihlerde 90 bin dönüm zeytinlik bulunmakta ve yılda 12 milyon okka zeytin toplanmaktadır. Servet-i Fünun dergisine (1894) göre; kentte 7 zeytinyağı ve un fabrikası, 28 zeytinyağı değirmeni, farklı büyüklüklerde 26 sabunhane, 1 adet pirina fabrikası, 25 adet un değirmeni ve 40 adet tabakhane vardır [14]. Üretilen sabunlar Rusya ve Balkan ülkelerine deniz yoluyla gönderilmektedir. Bu 26 sabunhaneden ismen tespit edilenler ise şunlardır; Caldis Kardeşler, Cassapio (S.), Catsacoulis (A.P.) & Cle, Combouris & Psiroukis, Couyoumtzellis & Stavrides, Moraitelis (A.), Nicolaidis Kardeşler & N., Gökkinis, Sovatzellis Christodolou & Clo, Stavrides (N.), Stroughilis (M.)s [15].

Doğal, Tarihi ve Kültürel Çekicilikler

Ayvalık Adaları Tabiat Parkı; Ayvalık ilçesine bağlı adalar topluluğu irili ufaklı birçok adadan oluşmaktadır. Bunlardan en büyüğü Alibey (Cunda) adasıdır. Köprü ile önce Lale adasına daha sonra dolgu ile Ayvalık'a bağlandığından artık yarımada özelliği taşımaktadır. Ayvalık koyu 22 küçük adayı barındırmaktadır. Cunda dışında hiçbirinde yerleşim yoktur. Ayvalık'ta motorlarla bu adalara günübirlik geziler düzenlenmektedir. Ayvalık Adaları kaynaklarda isim olarak Yund Adaları veya Cunda Adaları olarak da geçmektedir. Rumlar bu adalara "kokulu adalar" manasına gelen "Hekatonisa" demişlerdir [16]. Hekatonisos, Apollonnesos, Hekatonnesoi, Hekatos gibi farklı yazılışları da vardır.

Alibey (Cunda) Adası; 1924 Girit'ten göç eden mübadillerin ağırlıklı olarak yaşadığı bir beldedir. Burada ikamet eden mübadiller kültürlerini aradan 90 yıl geçmesine rağmen unutmamışlar ve yaşatmak için de yoğun çaba sarf etmektedirler. Unutmadıkları bir diğer kültürel değer de mutfakları ve yemekleridir. Ayvalık merkez ve Ali Bey Adası'nda doğal güzellikler yanında çok sayıda neo-klasik sivil mimari örnekler mevcuttur [17]. Cunda Adası'nda ve Ayvalık şehir merkezinde ("oldcity" denilen mekanlarda) 1800 civarında tescilli bina vardır [18]. Bu binaların restore edilmesi ve sokak iyileştirmelerin yapılması yöreye daha çok kültür turistin gelmesini sağlayacaktır. Esas itibarıyla ilçe açık bir müze görünümündedir.

Yöresel Mutfaklar; Ayvalık ekonomik, politik, kültürel faaliyetler açısından geçmişten günümüze kadar bir değişim süreci geçirmiş, bu durum kültürel faaliyet olarak değerlendirilen "mutfak kültürünü" de etkilemiştir. Rum halkının yanı sıra Balkanlardan göç eden Müslüman halkların kültürleri yemek kültürüne de yansımıştır. Bulgar, Boşnak, Girit ve Midilli kültürlerinden etkilenen Ayvalık mutfağının yemek çeşitliliği, tat ve lezzet zenginliği, otantik ve yenilikçi damak zevklerini ortaya koymaktadır [19].

Şeytan Sofrası; Ayvalık ilçe merkezinin 8 km güneyinde bulunan hakim büyük kayalık tepelerin üzerindedir. Mevkiden tüm Ayvalık Adaları ve Midilli Adası'nın manzarası gözükmektedir. Üzerinde Şeytan'ın ayak izi bulunduğu inanılan, halkın madeni para atarak dilek dilediği eski bir lav birikintisidir. Sönmüş bir volkandan arda kalan lav birikintileriyle oluşmuş tepe, yuvarlak sofraya biçimini andırmaktadır. Demir kafes içine alınan ayak izine benzeyen şekil turistlerin özellikle uğradığı yerlerden biridir. Ayrıca bu noktaya gün batımını seyretmek için giden kişilerin sayısı her ge-

çen artmaktadır.

Sarımsaklı Plajları; Ayvalık ilçesine bağlı Küçük köy beldesinde bulunmaktadır. İlçe merkezine 8 km uzaklıktadır. 7 km uzunluğunda ve 100 m eninde bir kumsal olan plaj; birçok konaklama tesisine, kafeteryaya özellikle deniz mahsulleri satan restoranlara ve gazinolara sahiptir. Sarımsaklı plajlarının temizlik ve uzunluk olarak Türkiye’de ilk üçe girdiğini söyleyebiliriz.

Ayvalık Zeytin Müzesi; 2012 yılında açılmıştır. Ayvalık Zeytin Müzesi aslında Vakıflar Bankası Fabrikası olarak geçmektedir. Müzede zeytinyağı ve zeytinin nasıl üretildiğiyle ilgili bilgiler verilmektedir [20]. Ayvalık merkezde yer alan müzede, bölge coğrafyasındaki zeytinin özellikleri, geçmişten bugüne üretim teknikleri, zeytinciliğe emek vermiş insanlar ve bu insanların aktardığı anılar yer almaktadır. Sağda solda atılmış, tavan arasında unutulmuş, bugün hiçbir işlevi olmayan binlerce belge, doküman, alet-e-devat, aksesuar, şişe, etiket, ambar defteri, alacak-verecek kayıtları, yazışmalar, fotoğraflar, mektuplar, tabelalar gibi eşyaları müzede görebilirsiniz.

Aşıklar Tepesi; Cunda Adası’na gidince görmeniz gereken en önemli yerlerden biri Aşıklar Tepesi’dir. Bu nokta; Ege Denizi’ne kuşbakışı göz atmanıza olanak tanıyan ve özellikle günbatımında şahane manzaraya sahip bir yerdir. Tepede bulunan Agios Yannis Kilisesi, Koç ailesi tarafından restore edilerek kütüphane haline getirilmiş ve günümüzde “Sevim ve Necdet Kent Kitaplığı” adı ile hizmet vermektedir. Burada bulunan değirmeni ve hemen yanındaki kafeyi ziyaret edip, gün batımında muhteşem fotoğraflar çekmekle günü tamamlayabilirsiniz.

Hayrettin Paşa Camisi; aynı ismi taşıyan Hayrettin Paşa Mahallesi’nde yer almaktadır. Eski bir kilise olan cami 1850 yılında inşa edilmiştir. Ayvalık’ın ilk kiliselerden biridir. Cumhuriyet Döneminde camiye çevrilerek Hayrettin Paşa Camisi ismini almıştır. “Panayia” ismi Ortodoksların Meryem’e verdikleri bir isimdir. Zamanında dini nitelikte eğitim veren okulların kilisesidir. Düz bir zemin üzerine inşa edilmiş olan kilisenin genel toplam alanı 4000 m², kilise binasının alanı ise 700 m²’dir.

Saatli Cami; Ayvalık merkezde Fevzi Paşa Mahallesi’nde yer almaktadır. Ayvalık’ın ekonomik olarak en güçlü olduğu dönemlerde inşa edilmiştir. Kilise 1870 yılında yapılmış olup 1928 yılında camiye çevrilmiştir. Günümüzde Saatli Cami adıyla bilinmektedir. Eğimli ve düz zeminlerin birleştiği alan üzerine inşa edilmiştir. Kilisenin toplam alanı 1250 m², olmasına karşın kilise 375 m² üzerine inşa edilmiştir. Kilisenin yüksekliği 24 m. çan kulesinin yüksekliği 24 metre, minarenin yüksekliği ise 44 metredir. Ayvalık içindeki en yüksek ikinci kilisedir. Kilisenin dıştan boyu 23.50 m, eni 13.30 m. (doğu) 14.40 m (batı)’dır.

Çınarlı Cami; Ayvalık’ın merkezinde Hamdi Bey Mahallesi Ali Bey Caddesi’nde yer almaktadır. Kilise Ayvalık halkının ekonomik ve siyasal yönden en güçlü olduğu dönem olan özerklik döneminde inşa edilmiştir. (1790’lı yıllarda tamamlanmıştır.) Yapı 1923 yılında camiye çevrilmiştir. Dikdörtgen bir görüntü oluşturan kilisenin planı Yunan Haçıdır [21]. Kilise kısmen eğimli düz bir alan üzerine inşa edildiğinden organik ve ızgara dokular bir arada kullanılmıştır. Kilisenin toplam alanı 2800 m², kilise yapı taban alanı ise 600 m²’dir. Kilise 1923 yılında camiye çevrilince müezzin mahfili ve mihrap eklenmiştir.

Taksiyarhis Kilisesi; Ayvalık merkezde İsmet Paşa Mahallesi’nde yer almaktadır. Kilise duvarında yer alan bir kitabeden 1844 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Eğimli bir tepenin düzleştirilip dolgu yapılması ile yola göre biraz daha

yüksek bir alan üzerine inşa edilmiştir. Kilisenin toplam alanı 1200 m², olmasına karşın kilise 500 m²’lik alan üzerine inşa edilmiştir. Kilisenin yüksekliği 16 m. çan kulesinin yüksekliği ise 30 metredir. Kilisenin dışarıdan boyu 22.00 m, eni ise 12.75 m.’dir.

Portaitissa Kilisesi; Ayvalık merkezde Sakarya Mahallesi’nde yer almaktadır. Eğimi az bir zemin üzerinde yer alan kilise ızgara planlı doku özelliği taşımaktadır. Kilisenin toplam alanı 1163 m² olmasına karşın kilise 135 m² üzerine inşa edilmiştir. Kilisenin yüksekliği 8 m., dıştan boyu 13.05 m., eni ise 7.35 m.’dir. Portaitissa Kilisesi, taban alanı ve yükseklik olarak kentin en küçük kilisesidir.

Hagia Triada Kilisesi; Ayvalık merkezinde Kazım Karabekir Mahallesi’nde yer almaktadır. Kilise düz zeminde geniş bir alan üzerine uzunlamasına dikdörtgen planlı düz çatı tipinde inşa edilmiştir. Kilisenin arsa alanı 2000 m², zemin oturma alanı 400 m²’dir. Kentteki kiliseler içerisinde en yüksek dördüncü kilisesidir. Hagia Triada Kilisenin dıştan boyu 23.00 m., eni ise 18.20 m.’dir. İbadet mekânı içten 19.40 m, eni ise 12.75 m.’dir. Kilisenin yüksekliği ise 17 m. dir.

Profitis İlias kilisesi; Ayvalık’ın en yüksek tepesine 1835 yılında kurulmuş olan Profitis İlias kilisesi 1944 depreminde ciddi tahribata uğramıştır. İkinci Dünya savaşı sırasında tehlike anında halka tehlikeyi haber vermek için Alibey Adasındaki Panayia kilisesinin çanı 1936 yılında bu kilisenin çan kulesine yerleştirilmiştir. Çan daha sonra buradan alınarak Bergama Müzesi’nin bahçesinde koruma altına alınmıştır.1952 yılında çan kulesi yıkılan kilise koruma altına alınmadığından kendiliğinden yıkılmıştır. Kilisenin yıkılmasından yıllar sonra yerine dönemin Belediye Başkanı Ahmet Tüfekçi tarafından “Ali Çetinkaya İlk Kurşun Rehabilitasyon Merkezi” inşa edilmiştir.

Ayazma Kilisesi yâda Faneromeni Kilisesi; Kemal Paşa Mahallesi’nde binalar arasında kaybolmuş olan Ayazma kilisesi içindeki su kutsal kabul edildiğinden Ayazma Kilisesi yâda Faneromeni Kilisesi diye adlandırılmaktadır. Adının karşılığı “kutsal su” anlamına gelmektedir. Ayazma Kilisesi’nin girişindeki alınlıkta “1890” yazmaktadır. Ayvalık’ın geç dönem yapısıdır. Kilise bu tarihte yapılmıştır. Düz bir zemin üzerinde yer alan kilise ızgara planlı doku özelliği taşımaktadır. Kilisenin toplam arsa alanı 200 m², inşa alanı ise 150 m²’dir. Kilisenin dıştan boyu 17.40 m. eni ise 8.60 m’dir. Kilisenin yüksekliği ise 12 m. dir. Diğer kiliselerden farklı olarak dini kaygılar göz önüne alınmadan Kuzeydoğu- Güneybatı yönünde inşa edilmiştir.

Ayışığı Manastırı / Agios Dimitros Ta Salina; Cunda Adası’nın kuzey yönündeki “Pateriça” yarımadasının en uç noktasında yer alan Ayışığı Manastırı, dik bir tepenin denizle birleştiği noktada yer almaktadır. Ayışığı Manastırının inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1771 ve 1795 tarihleri arasında inşa edildiği söylenmektedir. Şapel dışındaki yapıları yıkılan Manastırı, Fahrettin Katrinli’nin vefatının ardından varisleri Suzan Sabancı Dinçer’e satmıştır. Milli Park içinde bulunan Ayışığı Manastırı, “müze-yapı” tanımı içinde 2011’de özgün nitelikleri korunarak restore edilmiştir. Bu kültürel mirasa; yeniden yaşam alanı kazandırılarak, 13 Nisan 2012 günü hizmete açılmıştır.

Evangelistriya Manastırı; Manastır, Ayvalık İlçesi, Ali bey (Cunda) Adasının güneydoğusunda bulunan burnun üzerindeydi. Manastır burun üzerinde yaklaşık 3000 metre-kare alan üzerine Sarımsaklı taşından inşa edilmiştir. İnşa tarihi olarak 1900 yılların başı düşünülmektedir. Manastırın çevresi duvarlarla korunmuş, ortasında bir kilisesi mevcuttu. Denizciler için kutsal kabul edilen manastırın bir diğer adı

da Kızlar Manastırı'dır. Tarihi bilgilere göre manastır son sahibi tarafından bir gecede yıktırılmıştır. Oysa günümüze kadar gelebilse, turizme açılabilir, muhteşem konumuyla ve tarihi geçmişiyle çok değerli bir yatırım olabilirdi.

Leka Panaya Manastırı; Koruyan Meryem Manastırı olarak da bilinmektedir. 1835 yılında yapıldığı belirtilen, zeytin ormanının içinden yükselen, kıyıdaki tüm güzelliklerin içinde, boğazın kenarında olan yapı onarım görmüş olmasından dolayı anıtsal mimarisini sergilemeye devam etmektedir. İçindeki kilise, yatakhane, mutfak, kitaplık, idari işler ile ilgili odalar, çamaşırhane, konuk odaları gibi manastırı oluşturan mekânlar belli bir düzen içinde konumlandırılmıştır. Günümüzde; Komili ailesi malikâne olarak kullanılmaktadır.

Çamlı Manastır; Ali bey (Cunda) Adasının çamla kaplı olan en yüksek tepesinin kuzey tarafında Edremit Körfezi ve Cunda'nın arkasını görecektir konumda 1770'li yıllarda yapıldığı düşünülmektedir. Çamlı Manastırı olarak da anılmaktadır. Muhteşem konumu ile manzarası çok güzeldir. Manastır 1,5 dönümlük bir arazinin üzerine kurulmuştur. Manastır avlusuna bitişik olarak bir ahır, fırın ve su ihtiyacı için dört kuyusu ve ayrıca bir sarnıcı bulunmaktadır. Avlu içinde ise bir kilise bulunmaktadır. Manastır 1944 yılındaki depremle ağır tahribat görmüş ve yıkıntı halini almıştır.

Ayvalık'ta Günü Birlik Aktiviteler

Tekne Turları ve Gün Batımı; Ayvalık'ta günlük tekne turlarına katılarak eşsiz güzellikte koylarda ve maviliklerde yüzmek ve eğlenmek mümkündür. Teknede yapılan balık ekmek servisi ücretin içindedir. Ayrıca; yörede çeşitli su üstü sporları yapmak veya Sarımsaklı plajlarında günübirlik kum, deniz ve güneşin tadını çıkarmak da mümkündür. Bu noktada gün batımında Şeytan Sofrasında olmanız önerilir.

Doğa Yürüyüşleri (Trekking); 2004'te oluşturulan ve 17.950 hektarlık alanı kaplayan Ayvalık Adaları Tabiat Parkı'nda bireysel veya grup halinde dolaşmak mümkündür. Bu noktada hem spor yapmak hem doğal güzellikleri fotoğraf-alamak hem de temiz oksijeni nefeslemek adrenalinizi yükseltecektir.

Ayvalık'ta Sualtı Dünyası; Balıkesir'in Ayvalık ilçesi, 24 adası ve 60 dalış noktası ile her seviyede dalışa imkan vermektedir. Bu kapsamda usta dalıcıların yanı sıra eğitim dalışları da yapan 4 dalış okulu vardır. Ayvalık'ın su altı faunasının en önemlisi; kızıl mercanlardır. Ayvalık, bugün bu tür mercanlara ev sahipliği yaparak Kızıldeniz'e rakip olmuştur. Avrupa'nın en önemli su altı ve doğa dergileri Ayvalık'ı haber yaparak, su altı fauna ve florası ile ilgili makro su altı fotoğrafları için eşsiz bir mekan olduğunu belirtmişlerdir [22].

Kuzey Ege Mutfağı ve Ayvalık; Türkiye'nin sahip olduğu zengin mutfak kültürü, turizm sektörüne bir avantaj olarak yansımakta ve Kuzey Ege Bölgesi'nin gastronomik mirası dikkati çekmektedir. Bu bölgede gastronomik mirasın bulunduğu ve yaşandığı yer olan Ayvalık ilçesi, güzel ve leziz yemekleri, zeytinyağlı mezeleri, otları ve deniz ürünleriyle öne çıkmaktadır [23]. Bulgar, Selanik, Boşnak, Girit ve Midilli kültürlerinden etkilenen Ayvalık mutfağının yemek çeşitliliği, tat ve lezzet zenginliği, otantik ve yenilikçi damak zevkleri gastronomi turizmi açısından önemlidir [24]. Tarih ve doğanın iç içe olduğu Cunda'da denizi seyretmek ve deniz mahsulü yemekleri tatmak bir ayrıcalıktır. Gastronomik bir lokasyon olmaya doğru giden Ayvalık ve Cunda; özellikle hafta sonları yöreye gelen yerli ve yabancı turistlerle dolup taşmaktadır. Yörede çok sayıda organik mutfaklara ve otantik atmosfere sahip butik otellerde kalmanız mümkündür [25].

Eski Ayvalık ve Cunda'da Fotoğraf Safarisi; Neo-klasik mimarinin ender örneklerini Ayvalık ve Cunda sokaklarında görebilirsiniz. Bu doku içinde yükselen kilise, manastır, cami ve eski Rum evlerini fotoğraflayıp, tarihsel bir doku içinde geçmişten günümüze nostaljik bir yolculuk yapabilirsiniz [26]. Amfi-tiyatro şeklinde olan kentin yerleşim düzeninde, dar cadde, sokaklar ve birbirine bitişik evler size unutamayacağınız bir atmosfer sunmaktadır.

Bisiklet Turları; Cunda'da güzel bir organik kahvaltıdan sonra mutlaka keyifli bir bisiklet turuna çıkabilirsiniz. Cunda'nın sokakları arasında veya deniz kıyısında bisiklet kullanarak ilçenin doğası ve güzelliği hakkında fikir sahibi olabilirsiniz. Tabii bu ortamlarda mutlaka fotoğraf makina-nızı da yanınıza almanızı tavsiye ederiz.

PROJENİN ORTAYA ÇIKMASINI SAĞLAYAN TEMEL GEREKÇE

Ayvalık'a 62 km.lik bir mesafede olan Bergama'nın 2014 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmesi Ayvalık ve yöre aktörlerini heyecanlandırmıştır. Ayvalık'ta bu süreç Ağustos 2014'de başlatılmış ve hedef kültürel ve doğal bir miras olan değerleri ile Ayvalık'ı UNESCO Dünya Kültürel Miras Listesine girmesi olarak belirlenmiştir. Ege Bölgesi'nde Dünya Kültür Miras Listesine giren toplam 5 kentten (Efes-İzmir, Letoon Antik Kenti ve Pamukka-le-Muğla, Truva Antik Kenti-Çanakkale ve Bergama-İzmir) sonra sırada bekleyen Foça Kalesi ve Çandarlı Kalesi vardır. Bu isimlere Ayvalık'ın da eklenmesiyle Ege Bölgesi Dünya Kültür Miras Listesinde önemli bir uygarlık ve kültür merkezi olarak tescillenmiş olacaktır. Bu bölgenin turizm potansiyeli ve saygınlığı artacak, bölge yeni yatırımcılar için cazibe merkezi olacak ve yöredeki tarihi ve kültürel eserler koruma altına alınacaktır [27].

Ayvalık'ın da benzer bir başarı yakalayabileceğini öngören bölge dinamikleri (kamu kurum kuruluşları, yerel yönetimler ve STK'lar) bu sürecin başlatılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Turizm, turistik bölgelerde yaşayan yerel halk üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve yerel halk için önemli bir gelir ve istihdam kaynağıdır. Bu çerçevede; **UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmek artık yörelerin birer kalkınma projesi olarak değerlendirilmektedir.** Çünkü; bu listeye girmek yöreye 3 farklı alanda katma değer yaratmaktadır. Bunlardan birincisi; bölgenin bütün kültürel ve doğal değerleri, sualtı ve suüstü flora ve faunası koruma altına alınacak ve gelecek kuşaklara aktarılacaktır. İkincisi ise; bölgeye ve Türkiye'ye ait bu doğal ve kültürel miras Dünya Miras Listesi'ne girerek tüm dünyanın ortak mirası olacaktır. Son olarak; bu kültürel ve doğal mirasın Dünya Miras Listesi'nde yer alması bölgenin dünyada daha çok görünürliğini artıracak, bölge marka şehir olacak ve daha çok yerli ve yabancı turist bölgeye gelerek yöre ekonomisine katma değer yaratacaktır [28]. Daha çok turistin bölgeye gelmesi yeni turistik yatırımların ve yöresel istihdamın artmasını sağlayacaktır. Bunun en güzel örneği 1994 yılında bu listeye giren Safranbolu'dur.

AYVALIK'IN UNESCO DÜNYA KÜLTÜR MİRAS LİSTESİ BAŞARI HİKAYESİ; "AYVALIK ENDÜSTRİYEL PEYZAJ"

Ayvalık; "Bir Varlığın Dünya Miras Listesi'nde Yer Alması İçin Sahip Olması Gereken Kriterler (Kültürel ve

Doğal) başlığında belirtilen bir çok kriteri bünyesinde barındırmaktadır. Ayvalık kent merkezi ve çevresindeki sit sınırları ilk defa Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 09.06.1978 tarihli kararı ile uygun bulunan çevre düzeni planı ile haritaya bağlanmıştır. Ayvalık; kent merkezi ve Ali bey (Cunda) Adası merkezi bu planda yoğun tarihi sit alanı olarak belirlenmiştir. Çevre düzeni planının uygun görülmesinden 18 yıl sonra, Ayvalık kent merkezine ilişkin 1:1000 ve 1:500 ölçekli Kentsel Sit Koruma Amaçlı İmar Planı, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 22.01.1994 tarihli ve 163 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur [29]. Bu planda ise söz konusu çevre düzeni planında yoğun tarihi sit alanı olarak tanımlanan Ayvalık kent merkezi 2863 Sayılı Yasa ve ilgili mevzuat doğrultusunda kentsel sit olarak tanımlanmıştır. Ayrıca 21.04.1995 tarihli ve 6717 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Ayvalık ilçesine bağlı Alibey Adası hariç 22 adanın 19'u "Ayvalık Adaları Tabiat Parkı" statüsüne kavuşmuştur. Bu alan; 19.624 hektardır. Günümüzde bu adalar çevresinde profesyonel dalgıçlar dünyada Kızıldeniz'den sonra bir tek bu alanda bulunan "kızıl mercanlara" dalış yapmakta ve fotoğraflarını çekmektedirler. Ayvalık; UNESCO süreçlerinde çok büyük önemi olan bu koruma kanunlarına çok önceleri kavuşmasına rağmen bugüne kadar "UNESCO sürecine" yeteri kadar ilgi göstermemiş veya bu alandaki tercihlerini başka kullarlarda kullanmıştır. Ayvalık Belediyesi geç de olsa bu konudaki kararlılığını Ağustos 2014'de aldığı prensip kararları ortaya koymuş ve bu amaçla toplam 8 toplantı gerçekleştirmiştir [30]. Ayvalık Belediyesi tarafından yürütülen bu çalışmalar paralelinde; 22-23 Mayıs 2015 tarihinde Ayvalık Ar-Ge Demeği tarafından "UNESCO Dünya Mirası ve Ayvalık Kültürel Peyzajı Sempozyumu" düzenlenmiş ve farklı üniversitelerden ve kamu kurumlarından katılan değerli katılımcılar UNESCO süreçlerini anlatmışlardır. Yine Ayvalık Belediyesi; bu konuda UNESCO sürecini yeni tamamlamış Bergama Belediyesi ile bilgi ve tecrübe paylaşımı noktasında 2 Haziran 2015 tarihinde Belediye Başkanı Rahmi Gençer başkanlığında bir heyetle Bergama Belediyesi'nde bir toplantı gerçekleştirmiştir. Ayrıca; Ayvalık Belediyesi; 3 Haziran 2015 tarihinde Belediye Meclis toplantısında Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde "UNESCO Dünya Kültür Mirası ve Alan Yönetimi Birimi" kurulması kararını oy birliği ile almıştır. Ayvalık Belediyesi bünyesinde oluşturulan bu birimde her meslekten ve STK'dan (mimar, şehir plancısı, arkeolog, sanat tarihi uzmanı, turizmci, çevre mühendisi, akademisyen vb. kişiler) uzmanlar periyodik toplantılar gerçekleştirmişlerdir. Ayvalık Turizm Geliştirme Hizmet Birliği (AYTUGEB); 2015 yılında "UNESCO Süreci ve Ayvalık" başlıklı bir Doğrudan Faaliyet Desteği (DFD) projesi hazırlamış ve GMKA'ya sunmuştur. UNESCO süreçlerinde yukarıdaki örneklerde olduğu gibi yerel yönetimlerin liderliği ve katkısı yadsınamaz. Ayvalık Belediyesi'nin önderliğinde başlatılan bu güzel ve anlamlı sürece bugüne kadar bütün STK'lar, kamu kurumları, üniversiteler ve özellikle yerel halk büyük destek ve katkı sunmuştur.

Ayvalık'a 62 km uzaklıkta bulunan Bergama'nın 2011 Nisan ayında UNESCO Dünya Mirası Aday Listesi'ne (Tentative List), daha sonra da 23 Haziran 2014 tarihinde "Bergama Çok Katmanlı Kültür Peyzajı" adıyla UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girmesi bölgede pozitif bir hava estirmiştir. Ayvalık'ın da benzer bir başarı yakalayabileceğini öngören bölge dinamikleri (kamu kurum kuruluşları, yerel yönetimler ve STK'lar) bu süreci başlatmışlardır. Bu bilgiler ışığında Şubat 2015'de Ayvalık Belediyesi,

"Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Dünya Miras Alanları Şube Müdürlüğüne "Ayvalık Endüstriyel Peyzaj Alanı" varlık ile başvurusunu yapmıştır. Ve bu başvuru 15 Nisan 2017 yılında Paris'de toplanan UNESCO Heyeti değerlendirmiş ve Ayvalık'ın kültürel miraslar için istenen 3. ve 5. başlığa uygun olduğuna karar verip, Geçici Listeye (Tentative Lists, REF.No.6243, Ayvalık Industrial Landscape) almıştır.

PROJENİN KATMA DEĞER YARATACAK UNSURLARI

Ayvalık'ın UNESCO Dünya Kültür Miras Listesi'ne girmesi yöreye 3 farklı kuldarda avantaj sağlayacaktır. Bunlardan birincisi; Ayvalık'ın bütün kültürel ve doğal değerleri, sualtı ve suüstü flora ve faunası koruma altına alınacak ve gelecek kuşaklara aktarılacaktır. İkincisi ise; Ayvalık'a ve Türkiye'ye ait bu doğal ve kültürel miras Dünya Miras Listesi'ne girerek tüm dünyanın ortak mirası olacaktır. Son olarak; bu kültürel ve doğal mirasın Dünya Miras Listesi'nde yer alması bölgenin dünyada daha çok görünürlüğünü artıracak, Ayvalık marka şehir olacak ve daha çok yerli ve yabancı turist bölgeye gelecek ve yöre ekonomisinde büyüme sağlayacaktır. Daha çok yerli ve yabancı turistin Ayvalık'a gelmesi yeni turistik yatırımların artmasını ve yöresel istihdamın çoğalmasını sağlayacaktır. Bunun en somut örneği 1994 yılında bu listeye giren Safranbolu'dur. Safranbolu Kaymaklığının verilerine (2014) göre, ilçede 2013 yılında 195 bin 616'sı yerli, 43 bin 850'si yabancı olmak üzere 239 bin 466 turist konaklamıştır. UNESCO tarafından en iyi korunan ilk 20 kent arasında gösterilen, 1995 yılında 30 bin 283 turistin geldiği Safranbolu'da her geçen yıl ziyaretçi sayısı artmıştır. Dünya Kültür Mirası'na dahil olunca "sit alanı" ilan edilen, turizm hareketinin yoğunlaştığı ilçeyi 19 yılda yaklaşık 6 milyon turist gezmiştir. 2013 yılında 85 ülkeden ilçeye gelen 43 bin 850 yabancı turistten 13 bin 64'ünü Tayvanlılar, 5 bin 398 Alman ve 3 bin 737 kişiyle Japon turistler takip etmiştir. İlçeye gelen yabancı turist sayısında da 2012 yılına göre 2013 yılında yüzde 7.1'lik artış görülmüştür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Turizm, turistik bölgelerde yaşayan yerel halk üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. **Yerel halk için önemli bir gelir ve istihdam** kaynağı olabilir. Turizm, temelde bir bölgenin toplumsal yapısı, doğal ve kültürel mirasına bir tehdit durumu da yaratabilir. Ancak, iyi planlandığında ve yönetildiğinde yerel halkın korunması için önemli bir güç teşkil edebilir. Türkiye'de; UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne giren toplam 15 kültürel ve doğal varlık (Mayıs 2017 itibarıyla) vardır. Yaklaşık 71 civarında da Geçici Liste'de bekleyen kültürel ve doğal varlığımız vardır. Bu listeye dahil olmak için Ayvalık da çalışmalara başlamıştır. Bu noktada önemli olan bu sürecin başlatılması ve başarıyla sonlandırılmasıdır. Bu süreç uzun soluklu, paylaşımcı, şeffaf, disiplinli ve zorlu bir süreçtir. Sürecin tamamlanması ise yöreye ve yöre vatandaşlarına katma değer yaratacaktır. Günümüzde Türk turizminde **bir yöresel kalkınma projesi olarak yerel yönetimlerin sahiplendiği ve ciddi çaba sarf ettiği UNESCO sürecine** Ayvalık da dahil olmuştur. Bu sürecin olumlu sonlanması ancak yörede yaşayan yerel halkın, kamu kurumlarının ve yerel STK'ların katkısı ve birlikteliği ile gerçekleşecektir. Sürecin olumlu sonuçlanması yörenin marka kent olmasını ve uluslararası turizm pazarında daha fazla görünmesini sağlayacaktır. Bunun getirisi bölgeye daha fazla

yerli ve yabancı turistin gelmesi ve ortak kültürel mirasın paylaşılması anlamına gelmektedir. Bu noktada da dikkat edilmesi gereken en önemli nokta yörenin taşıma kapasitesinin zorlanmamasıdır. Her anlamda **yörenin taşıma kapasitesinin** zorlanması (trafik, zabıta, asayiş, çevre temizliği, ekolojik yaşam, bio çeşitlilik gibi) sorunları da beraberinde getirecektir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir diğer uygulama ise; turistik destinasyonları geçici olarak kullanan yerli ve yabancı turistlerin **ekolojik çevreye** karşı olan tutum ve davranışlarıdır. Burada temel amaç **korunarak kullanma** ilkesi olmalıdır.

Ayvalık'ın Geçici Liste'ye (Tentative List) girdiği başlığa konu olan Depolar Bölgesi'nde irili ufaklı amacı dışında kullanılan ve en az 100 yıllık tarihi binalar vardır. Bu bölge Ayvalık'ın kültür turizmi için yeni cazibe merkezi olma yolundadır. Bu bölgede onlarca yüzlerce eski, yıkılmış veya farklı amaçla kullanılan çok sayıda bina vardır. Uçar'a (2014) göre; bu binaların hemen hemen hepsi 150-200 yıllık binalardır ve günümüzde bu binaların kimi otopark, kimi depo, kimi marangozhane ve benzeri amaçlarla kullanılmaktadır. Bu bölge çok daha farklı güzelliği, çekiciliği ve turistik talebi hak eden bölge olmalıdır. Bu bölgedeki tarihi binaların resim ve sanat galerisi, butik otel, müze, turistik pansiyon, yöresel mutfak, kafeterya, hediyeelik eşya reyolları, küçük sanat atölyeleri ve benzeri formatta hizmete açıldığını düşünelim. Yüzlerce, binlerce yerli ve yabancı turistlerin bu sokaklarda kültür turizmi çerçevesinde dolaştığını, foto-safari yaptığını ve para harcadığını düşünelim. Ve yine bu bölgede bir o kadar da yerel esnafın ürünlerini sattığını ve yöresel istihdama katkı yaptığını düşünelim. Yerel ekonomiye sağlanan bu katma değeri düşünebiliyor musunuz !!! Bu noktada belediyenin bütün imkanlarını bu bölgeye tahsis etmesi gerekmektedir. Bir diğer değişle bu bölgenin kentsel bir dönüşüme girmesi ve Ayvalık'ta yeni bir cazibe bölgesi yaratılması planlanmalıdır. Sokak ve bina dış cephe iyileştirmeleri, oturma grupları, banklar, elektrik hatlarının yer altına alınması, küçük küçük heykeller vs. bu bölgede yapılacak önemli iyileştirmelerdir.

Bu noktada olayın önemli iki tarafı daha vardır. Bu taraflardan birisi; bu bölgede yatırım yapacak müteşebbisler, diğer tarafı ise; bu yatırıma onay verecek karar alıcılarıdır. Birinci tarafta yer alacak müteşebbisler bu noktada bir iki noktaya dikkat etmelidir. Bu bölgede yatırım yapacak işletmeler kısa sürede yatırımlarını geri döndürebileceklerdir. Çünkü; bu bölgede kültür turizminden yani yılın 12 ay yapılacak turizmden bahsedebiliriz. Bu noktada Sarımsaklı Bölgesi'nde yatırımları olan işletme sahiplerine önerim bu bölgede konaklama yatırıma girmeleridir. Böylelikle yıllık otel doluluk oranları artacaktır. Çünkü burada 12 ay turizm yapacaklardır. Yine bu bölgede yatırım yapmalarını önereceğim diğer grup veya gruplar ise; İstanbul orijinli yatırımcılardır. Özellikle Ayvalık'ta yatırımları olan Koç, Sabancı, Komili, Boyner vb gruplarıdır. Bu global işletmeler için Depolar Bölgesi'nden alacakları ve aslına uygun restore ederek yapacakları binalar aslında bir tür sosyal sorumluluk projesidir. Bu gruplara ait benzer projeleri Ayvalık'ta ve yurdun diğer bölgelerinde de görebiliyoruz.

Bu olayın ikinci tarafı ise; bu yatırımlara onay veren karar verici organlardır. Bunların başında da Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu gelmektedir. Yatırımcı her zaman yatırımını yaparken yapılan yatırımın kaç yılda geri döneceğini hesaplamaktadır. Bu bölgeden eski asırlık bir binayı otel yapmak için alan bir yatırımcının Kurula gönderdiği projenin hızlı bir şekilde Kuruldan geçmesi ve yatırıma başlanması gerekmektedir. Kurulda böylesi bir yatırım

projesinin gecikmesi yatırım tutarının geriye dönüşünü uzatmaktadır. Bu noktada da yatırımcı bu riski göze almadan yatırımı yapmaktan vazgeçmektedir. Bölgede böylesi örnekler çoktur. Yani Kurula takılan ve 2-3 yıl beklentilen yatırımlardan yatırımcı bir noktada vazgeçmektedir. Belki bu noktada Balıkesir'de kurulan Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu sorunu çözmeye yardımcı olabilir. Ayvalık'ta (Cunda, Küçükköy ve Altınova) tescilli 1800 civarında kültür varlığı vardır. Tabi ki bu binaların hepsinin restore edilmesi ve yeni işlevleri ile günümüze kazandırılması hem zaman hem de ekonomik anlamda ciddi çaba gerektirmektedir. Ancak, UNESCO Dünya Miras Listesi için önerilen Ayvalık Depolar Bölgesi önemli bir başlangıç noktası olabilir. Sadece bir sokağın bu amaçla düzenlenmesi bile Ayvalık'ta diğer sokaklar için domino etkisi yapacaktır diyebiliriz. Bu noktada bir diğer önerim ise; Ayvalık Belediyesi bünyesinde özellikle ilçe dışından gelecek yatırımcılar için bir danışma ve proje ofisi açılmasıdır. Dışarıdan bu amaçla gelecek yatırımcılara info hizmeti verilmesi, yapılacak çalışmaların aşama aşama anlatılması, yol ve yöntem gösterilmesi ve bir kitapçık bastırılması ve dağıtılması gerekmektedir.

Ayvalık'ın UNESCO sürecine dahil olması ve Geçici Listeye (**Tentative Lists, REF.No.6243, Ayvalık Industrial Landscape**) girmesi önemli bir başarı ve kazanımdır. Ancak, şimdi Ayvalık bunun bir adım sonrasını düşünmek zorundadır. Bergama 2011 yılında Tentative Liste'ye girmiş, 2014 yılında ise; Asil listeye girmiştir. Ayvalık'ın önünde uzun ve zorlu bir süreç vardır. Geçici liste için ortaya koyulan gerekçeleri bilgi ve belgeleri ile daha detaylı araştırıp somut delillerle ortaya koyması gerekmektedir. Ayvalık'ın coğrafyası, arkeolojisi, mimari yapıları, tarihi ve kültürü ile araştırılması ve bu konu başlıkları ile 3-4 kongre, çalıştay ve sempozyum yapması gerekmektedir. Bu çalışmalar sonucunda Ayvalık'ı Geçici Listeden Asil Listeye taşımak tüm Ayvalıklıların başta yerel yöneticilerin ve STK'ların görevidir. Ayvalık'ta bu başarıyı elde edecek yeterli sinerji vardır.

KAYNAKLAR

- [1] Gökdeniz, Ayhan (2015), "UNESCO Süreci, Dünya Miras Listesi ve Ayvalık", Yakamoz Dergisi, Ayvalık Ticaret Odası Yayınları, Sayı 11, Aralık, 38-39
- [2] Gökdeniz, Ayhan (2015), "Yerel Kalkınmada Moda Kavramı; UNESCO Dünya Miras Listesi ve Ayvalık", Ayda Bir Ayvalık Dergisi, Ayvalık Belediyesi Yayınları, Sayı.15, Kasım, 30-31
- [3] Gökdeniz, Ayhan (2017), "Korunan Kentler, Yaşanacak Kentler ve Ayvalık", Ayda Bir Ayvalık Dergisi, Ayvalık Belediyesi Yayınları, Sayı 31, Mart, 40.
- [4] Arıkan Zeki, (1988), "1821 Ayvalık İsyanı", Türk Tarih Kurumu, Ankara, 584-585
- [5] Karesi Vilayeti Salnamesi, (1884),1
- [6] Aksu, S., (1988), "Potentials of Usability and Rehabilitation in Historical Sites and Refunctioning for Touristic Purposes- A Case Study in Ayvalık", Unpublished MSc. Dissertation, Department of Architecture- Restoration, METU, Ankara, 28
- [7] Arı, Kemal, (1994), İzmir'den Bakışla Türk Ticaret Bahriyesi ve Mübadele Gemileri Lozan'dan Beşiktaş'a, Deniz Ticaret Odası Yayınları, İzmir, 45-46
- [8] Arı, Kemal, (1995) Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç, 1923-1925, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Numune Matbaacılık, İstanbul, 74-76
- [9] Bayraktar, Bayram, (1998) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek

Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Basım Ciltevi, Ankara, 74-75

[10] Aka, Doğan, (1946), *Ayvalık İktisadi Coğrafyası*, Ülkü Matbaası, İstanbul, 53-54

[11] Clogg, R. (1972), Two Accounts of the Academy of Ayvalık in 1818-1819, *Revue des Etudes Sud-Est Européen*, 1972/10, 633-667. Clogg, 1972: 633-667.

[12] Καραμπλια Ιοαννου ν. (karablias, Ioannis N.) (1949) "ΙΣΤΟΡΙΑ των ΚΥΔΟΝΙΩΝ (History of Kydonies)", Τυπογραφείο Γερ. Σ. Χριστού & Γιος, Athene, 11

[13] Paris Sözlük, (1914), 27

[14] Terzi, E., (2007), *The 19th Century Olive Oil Industry in Ayvalık and Its Impact on the Settlement Pattern*, METU, Settlement Archaeology, Ankara, 39.

[15] Efe, Recep, Soykan. Abdullah, Cürebal, İsa, Sönmez, Süleyman, (2013), "Edremit Yöresi Yağhaneleri" - Geçmişten Günümüze Zeytin, Zeytinyağı ve Sabun Sanayi, Mataş Matbaacılık A.Ş., Ana Gıda, İstanbul, 117

[16] Yorulmaz, Ahmet, (2004) *Ayvalık'ı Gezerken*, Dünya Kitapları / Kent Kitaplığı, Dünya Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 41

[17] Gökdeniz, Ayhan (2015), "UNESCO Süreci, Yerel Yönetimler ve Ayvalık", *Ayda Bir Ayvalık Dergisi*, Ayvalık Belediyesi Yayınları, Sayı.10, Haziran, 34-35

[18] Kabasakal Coutignes, S., (2004), "Ayvalık'taki 19. Yüzyıl Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi, EGE'nin iki yakası-I:", *Ayvalık Kent Tarihi Çalışmaları Konferansı*, *Bildiriler Kitabı*, 28-30 Ekim 2004, 28-30 Ekim 2004, Ayvalık, 18-19.

[19] Gökdeniz, A., Erdem, B., Dinç, Y. & Uğuz, S. Ç. (2015a), *Gastronomi Turizmi: Ayvalık'ta Yerli Turistler Üzerinde Görgül Bir Araştırma*. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3 (1), 14-29.

[20] Uçar, Hatice, (2014), "Ayvalık Tarihinde Zeytinyağı Üretim, Depolama ve Satış Binalarının Yeri ve Önemi", *Trakya Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi Haziran-Aralık Sayısı*, Edirne, 24-25

[21] Terzibaşoğlu, Y. (2001) *Landlords, Refugees, and Nomads: Struggles for Land around late nineteenth century Ayvalık*, *New Perspectives on Turkey*, Spring 2001; 51-82.

[22] Gökdeniz, Ayhan (2015), "Yerel Kalkınmada Turizm, Öncelikli Turistik Ürün Grupları ve Ayvalık", *Ayda Bir Ayvalık Dergisi*, Ayvalık Belediyesi Yayınları, Sayı.13, Eylül, 32-33

[23] Gökdeniz, Ayhan, Erdem, Barış, Dinç, Yakup, Çelik Uğuz, Sabriye, (2015), "Gastronomi Turizmi (Ayvalık'ta Talep Boyutuyla İlgili Bir Araştırma)", *Detay Yayınları*, Ankara, 1-74

[24] Gökdeniz, A., Erdem B., Dinç Y. & Çelik Uğuz S. (2013), *Kültürel Turizmin Yeni Rotası: Kuzey Ege'de Gastronomi Turizmi ve Ayvalık-Midilli Mutfaklarının Karşılaştırmalı Analizi*, Balıkesir Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi, Proje No: 120, Balıkesir, 36

[25] Gökdeniz, Ayhan, (2014), *Butik Otel İşletmeciliği*, Detay Yayıncılık, Ankara, 219

[26] Gökdeniz, Ayhan (2015), "Info Ayvalık (Geçmiş Kori, Geleceğe Taşı)" *Ayda Bir Ayvalık Dergisi*, Ayvalık Belediyesi Yayınları, Sayı.8, Nisan, 30-31

[27] Gökdeniz, Ayhan (2015), "Turistik Destinasyonların Taşıma Kapasiteleri ve Ayvalık", *Ayda Bir Ayvalık Dergisi*, Ayvalık Belediyesi Yayınları, Sayı 11, 28-29

[28] Gökdeniz, Ayhan (2016), *Ayvalık Depolar Bölgesi, Endüstriyel Miras ve Kültür Turizmi*", *Ayda Bir Ayvalık Dergisi*, Ayvalık Belediyesi Yayın., Sayı 22, Haziran, 34.

[29] Gökdeniz, Ayhan, (2015), "Turizmde Kümelenme

ve Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkileri (Ayvalık'ta Kümelenme Potansiyeli ve AYTUGEB Örneği)", *3.Ulusal Kırsal Turizm Kongresi, Bildiriler Kitapçığı*, 8-11 Ekim 2015, Afyon, 3.

[30] Gökdeniz, Ayhan (2015), "Visit Cunda", *Ayda Bir Ayvalık Dergisi*, Ayvalık Belediyesi Yayınları, Sayı.8, Mart, 34-35

Internet Kaynaklar

-<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-51/ayvalikin-isgali-ve-belediye-cesmesi-protokolu> (Erişim; 18.09.2016)

-<http://t24.com.tr/yazarlar/umit-otan/bir-ozerklik-hikayesi-ayvalik,13592> (Erişim; 15.05.2017)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayval%C4%B1k#Kurtulu.C5.9F_Sava.C5.9F.C4.B1_ve_T.C3.BCrkiye_Cumhuriyeti_d.C3.B6nemi (Erişim; 24.12.2016)

<http://web.archive.org/web/20150629214529/http://www.sabah.com.tr/ayvalik> (Erişim; 10.04.2017)